

Bankacılıkta Risk, Basel Süreci ve Sermaye Yeterliliği

Batuhan Medetoğlu¹

ÖZET

Yirminci yüzyılın ikinci yarısından itibaren literatüre kazandırılan model ve teoriler ile finans biliminde önemli değişiklikler olmuş, modern finansın temelleri atılmıştır. Risk, beklenen getiri, portföy gibi kavramların sayısal olarak ele alınması; bireyler, kurumlar ve devletler için yol gösterici nitelik taşımıştır. Finansal sistemde yer alan fon arz ve talep eden birimlerin, vermiş olduğu yatırım kararlarında optimum davranması gerekliliği ortaya çıkmıştır. Risk kavramı, bütün birimleri etkileyen ve portföylerde hareketlilik etkisi olan kavramdır. Olumsuz olası durumların gerçekleşmesi şeklinde tanımlanan risk, çeşitli stratejilerle yönetilebilir ve önlem alınarak engellenebilir niteliktedir. Riskin birçok çeşidi olmakla birlikte önlenemeyen ve önlemeyen yapıya sahip türleri bulunmaktadır. Bankalar, finansal kurumlar içerisinde önem arz eden ve yapısı gereği birçok riske maruz kalan kuruluşlardır. Bankacılık sisteminde etkin risk yönetimi sağlanması ve standart yapı oluşturulması amacıyla Basel uzlaşmaları gerçekleştirilmiş ve önemli kararlar alınmıştır. Finansal sistemde birçok fonksiyonu bulunan sistemin, sürdürülebilir yapıya sahip olması ve finansal açıdan başarılı olması bütün birimler açısından önem arz etmektedir. Çalışmada, bankacılık sisteminde risk kavramının türleri ile tanımlanarak, Basel süreci ile değerlendirilmesi amaçlanmıştır. Basel sürecinin önemli bir çıktısı olan sermaye yeterliliği değerlendirilmiş ve Türk bankacılık sisteminde faaliyet gösteren bankaların sermaye yeterlilik oranları incelenmiştir. Genel bir değerlendirme yapılarak; bankaların yapısı, maruz kaldığı risk türleri ve sermaye yeterliliği hakkında çıkarımlarda bulunulmuştur.

1 Dr. Öğretim Üyesi, Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi, Ağlasun Meslek Yüksekokulu, Finans, Bankacılık ve Sigortacılık Bölümü, Burdur/Türkiye, bmedetoglu@mehmetakif.edu.tr, ORCID: 0000-0002-8400-1232

GİRİŞ

Bankalar, mevduat kabulü ve kredi verme işlemleri ile kanunda belirtilen faaliyetleri gerçekleştiren finansal kurumlardır. Türkiye’de ve dünyada finansal sistemin etkin şekilde işlenmesini sağlayan bankalar, gerçekleştirdiği faaliyetler açısından önem arz eden kuruluşlardandır. Bankacılık sistemi, fon arz ve talep eden birimler için aracılık görevini üstlenmektedir. Aracılık yanında yatırım danışmanlığı, portföy yöneticiliği, risk yönetimi gibi fonksiyonlar da bankalar tarafından sağlanmaktadır. Veri Analiz Platformu verilerine göre, toplam hesap sayısının 60.694.607 olduğu ifade edilmektedir. Bu yönüyle sermaye piyasalarında alım satım işlemlerini de gerçekleştiren bankalar, tasarrufların yatırımlara dönüştürülmesinde önemli rol oynamaktadır. Bankalar, yapısı gereği birtakım sistematik ve sistematik olmayan risklerle karşı karşıya kalmaktadır. Bu riskler, önlenemez ya da önlenemez nitelikte olup çeşitli stratejiler ile bertaraf edilebilmekte ve risklerden korunmak mümkün olmaktadır. Bankaların maruz kaldığı sistematik riskler; piyasa, faiz oranı, kur riski iken sistematik olmayan risk kapsamında finansal, iş ve yönetim riski kurumları etkilemektedir. Yatırımcılar için sistematik olmayan riskler çeşitlendirme yoluyla bertaraf edilmekte ve sistematik riskler için de çeşitli stratejiler ile korunma sağlanmaktadır. Finansal sistemde önemli kurumlar arasında yer alan bankalar, kanunda belirtildiği üzere forfaiting, faktoring, leasing gibi işlemler yanında sigortacılık faaliyetlerini de üstlenmektedir. Faaliyetleri oldukça çeşitli olan finansal kurumlardan olan bankalar, riskleri etkin yönetebilmek için önlemler almakta, istatistiksel analizlerden yararlanmakta ve uluslararası standartlara uyum sağlamaktadır.

Bu çalışma, bankacılık sisteminde maruz kalınan risklerin tanımlanması, Basel süreçlerinin anlatılması ve sermaye yeterliliğinin öneminin gösterilmesi amacıyla gerçekleştirilmiştir. Çalışma, üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde, risk kavramı tanımlanmış, risk yönetim aşamaları gösterilmiş ve risk türleri sıralanmıştır. Maruz kalınan riskler detaylandırılmış ve sistematik-sistematik olmayan risk ayrımı ile anlatılmıştır. İkinci bölümde, finans ve bankacılık sistemine ait bilgiler verilerek Basel süreçleri anlatılmıştır. Basel süreçlerinin ortaya çıkma nedenleri, uzlaşılarda alınan kararlar ile sürecin çıktıları ikinci bölümde değerlendirilmiştir. Üçüncü bölümde, sermaye yeterlilik oranı başlığı altında Türkiye’de faaliyet gösteren ve aktif büyüklüğü %1’den fazla olan bankaların 2011-2021 yılları arası sermaye yeterlilik oranı verileri değerlendirilmiştir. Sonuç bölümünde ise genel değerlendirme yapılarak yorumlarda bulunulmuştur.

1. Risk Kavramı

Risk, gerçekleşmesi muhtemel ve olumsuz sonuçlara yol açacak durumlar bütünü şeklinde tanımlanmaktadır. Finansal olarak risk ise beklenen getirinin elde edilememesi olasılığı şeklinde ifade edilmektedir. Risk ile belirsizlik kavramlarının en büyük farkı; riskin sayısal olarak ölçülebilir olmasıdır. Beklenen getiri, tasarruf sahiplerinin gerçekleştirmiş olduğu yatırımlardan elde etmeyi hedeflediği tutarları ifade etmektedir. Beklenen getiri ve risk kavramlarının sayısal olarak ölçümü yirminci yüzyılın ikinci yarısından sonra mümkün hale gelmiştir. Markowitz (1952) tarafından literatüre kazandırılan “Portföy Seçimi” makalesi ile de portföy çeşitlendirmesinin önemi ortaya konulmuştur.

Risk kavramı, sayısal olarak ölçülme niteliğine sahip olup risklerden etkin bir yönetim ile korunması ya da risklerin bertaraf edilebilmesi mümkündür. Etkin bir risk yönetimi gerçekleştirmek için adımlar atılmalı, stratejiler oluşturulmalı ve sonuçlar doğru bir şekilde yorumlanmalıdır. İşletmeler, kurumlar ve devletler için önem arz eden risk yönetim sürecinin aşamaları bulunmaktadır. Bu aşamaların doğru ve objektif şekilde uygulanması, riskin bertaraf edilmesinde önem arz etmektedir. Risk yönetim süreci aşamaları aşağıda mevcuttur (Emhan, 2009, s. 213-216).

- Riskin tanımlanması,
- Riskin değerlendirilmesi ve hesaplanması,
- Alternatif risk düzeltme araçları arasında seçim yapılması,
- Seçilen alternatifin uygulanması,
- Değerlendirme ve kontrol.

Olumsuz durumlarla karşılaşılmasını engelleyen risk yönetimi, uygulayıcılara birçok avantaj sağlamaktadır. Risk yönetimi, işletmelerin ya da kurumların devamlılık, süreklilik, sürdürülebilirlik gibi ilkelerinin gerçekleştirilmesi için de uygulanmaktadır. Risk yönetiminin avantajları, aşağıda sıralanmıştır (Derici vd., 2007, s. 153-154).

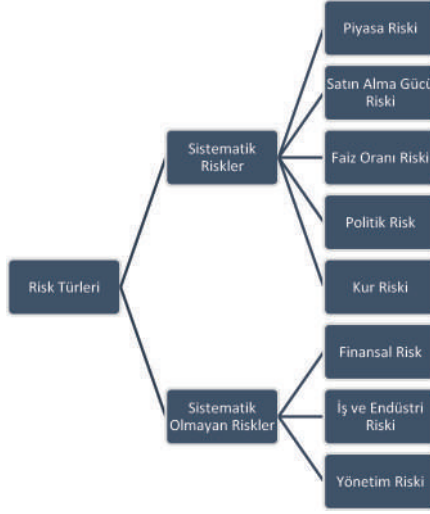
- Ortaya çıkabilecek kayıpları en aza indirme,
- Hızlı ve etkili karar alabilme,
- Zaman tasarrufu sağlama,
- Kaynak israfını engelleme,
- Riskleri makul seviyede tutma,
- Yeniliklere açık olunmasını sağlama.

Risk kavramı, farklı bakış açıları ile sınıflandırılmaktadır. Bu sınıflandırmalar; çeşitlendirme ölçütlerine, kaynaklarına ve olası sonuçlarına göre riskler şeklinde yapılabilmektedir. Literatürde yaygın olarak, çeşitlendirme ölçütlerine göre risk sınıflandırılması gerçekleştirilmektedir. Çeşitlendirme ölçütlerine göre risk; sistematik ve sistematik olmayan risk şeklinde ikiye ayrılmaktadır. Sistematik risk; ekonomik, siyasi, sosyal olayların etkisiyle meydana gelen ve çeşitlendirme yoluyla bertaraf edilemeyen risk türüdür. Sistematik risk sıfıra indirgenememekle birlikte, önlem alınarak koruma sağlanacak risk türüdür. Sistematik olmayan risk ise ilgili varlık ya da işletmelerin yapısından kaynaklanan ve çeşitlendirilebilir nitelikteki riskleri kapsamaktadır. İşletmeleri etkileyen risk türleri aşağıda maddeler halinde sıralanmıştır (Altay, 2015, s. 1-18)

- ✓ Satın Alma Gücü Riski
- ✓ Faiz Oranı Riski
- ✓ Piyasa Riski
- ✓ Kredi Riski
- ✓ Likidite Riski
- ✓ Politik Risk
- ✓ Kur Riski
- ✓ Operasyonel Risk
- ✓ Finansal Risk
- ✓ İş Riski
- ✓ Yönetim Riski

Risklerin etkin bir şekilde yönetimi için ilk aşama risklerin tanımlanması şeklinde gerçekleştirilmektedir. Bu kapsamda risklerin sistematik ve sistematik olmayan risk şeklinde sınıflandırılarak ele alınması, değerlendirme aşamasında önem arz etmektedir. Riskleri çeşitlendirme yoluyla bertaraf etme, olası etkilerden korunma ve önlemler alma da riskleri doğru bir şekilde tanımlama aşamasından sonra mümkün hale gelmektedir. Bu kısımda, risk türlerinin başlıcaları tanımlanmış ve detaylandırılmıştır. Sistematik ve sistematik olmayan risk türleri Şekil 1’de yer almaktadır.

Şekil 1. Risk Türleri

Kaynak: (Korkmaz ve Ceylan, 2017, s. 611)

Kur riski, döviz kurlarında meydana gelen değişmelerin etkisiyle ortaya çıkan olumsuz durumları ifade etmektedir. İşletmenin kontrolü dışında gerçekleşen ve sistematik risk kapsamından değerlendirilen risk türü olan kur riski, yatırımcıları, kurumları ve işletmeleri etkilemektedir. Fiyatlar genel seviyesinde meydana gelen artışların ortaya çıkardığı riske de enflasyon ya da satın alma gücü riski ismi verilmektedir. Mal ve hizmet fiyatlarının artması şeklinde ifade edilen enflasyon riski, tüm birimleri etkilemekte ve sistematik risk türleri arasında kabul edilmektedir. Politik risk ise ülkelerde yaşanan siyasi olaylar, politik kararlar gibi faktörler sonucu oluşan risk türüdür (Usta ve Demireli, 2010, s. 27-28).

Piyasa riski, piyasa fiyatları ve oranlarında meydana gelen değişiklikler sonucunda varlık fiyatlarının azalması ihtimali şeklinde ifade edilmektedir. Aynı zamanda piyasa riski, işletmelerin sahip olduğu varlıklarından dolayı üstlendiği risk olarak ifade edilmektedir. Piyasa riski, sistematik risk türü kapsamında değerlendirilmektedir. Likidite riski, işletmelerin aktiflerini hızla ve değerinde nakde dönüştürememesi ile ihtiyaç duyduğunda nakit elde edememe ihtimali şeklinde tanımlanmaktadır. Operasyonel risk ise yönetim ve personel kaynaklı hatalar, kontrol eksiklikleri, bilgi teknolojisindeki aksamalar, deprem, sel, yangın gibi doğal afetlerden kaynaklanan kayıplar ya da bu nedenlerle zarara uğrama ihtimali şeklinde tanımlanmaktadır (Altay, 2015, s. 9-16).

Kredi riski, bankaların ana faaliyetlerinden dolayı maruz kaldığı risk türlerinden biridir. Bankalar, 5411 nolu kanunda yer alan faaliyetlerini gerçekleştirme yetkisine sahip finansal kurumlardır. Kanunda bankaların gerçekleştirdiği faaliyetlerden bazıları mevduat kabul etme ve kredi vermedir. Kredi verme, fon talep eden birimlere belirli bir oranla fon transferini ifade etmektedir. Kredi verme, çeşitli kriterlere göre gerçekleştirilmektedir. Fon talep edenlere kredi verilmesi sonucunda, kredinin geri ödenmemesi mümkün olmaktadır. Kredinin bankaya geri ödenmeme ihtimaline kredi riski adı verilmektedir. Kredi riski, bankalar için yönetilmesi ve önlem alınması gereken bir risk türü statüsündedir. Faiz oranı riski ise sistematik risk türleri arasında yer alan ve piyasa faiz oranlarında meydana gelen değişimlerden kaynaklanan risk türüdür. Çeşitlendirme yoluyla sifıra indirgenemeyen ya da bertaraf edilemeyen faiz oranı riski, bankaların faaliyetlerinden dolayı etkilendiği ve önlemler aldığı risk türlerinden biridir (İçöz, 2020, s. 334-339).

Finansal risk, işletmenin borç ödeme yeterliliğinin azalması şeklinde ifade edilmektedir. Finansal kaldıraç derecesi ile belirlenen finansal risk, firma gelirlerinin borçlanma ile sürekliliğini kaybetmesine neden olmaktadır. İş riski, işletmelerin birden fazla iş kolunda faaliyet göstermesi sonucu, bazı iş kollarında gelir kaybına uğrama ihtimali şeklinde gerçekleşmektedir. Endüstri riski ise sektörde meydana gelebilecek dalgalanmaların, işletmeleri olumsuz etkilemesi şeklinde ifade edilmektedir. Yönetim riski ise işletmelerin yönetiminde işine haiz kişilerin ya da yönetim kadrosunun kurulamaması sonucu ortaya çıkabilecek olumsuz durumlar bütünü olarak ifade edilmektedir. Finansal risk, iş ve endüstri riski, yönetim riski; sistematik olmayan risk kapsamında değerlendirilemekte ve yatırımcılar için iyi çeşitlendirilmiş bir portföy ile bertaraf edilebilmektedir (Korkmaz ve Ceylan, 2017, s. 621-623).

2.Finans, Bankacılık ve Basel Süreci

Finans, elde edilen gelirler ile giderlerin karşılanması ve finansman, yatırım gibi kararların verilmesini sağlayan bilim dalıdır. Finansal sistem, fon arz ve talep eden birimlerin bir araya gelmesi ile oluşmakta ve bu birimler yanında kurumlar, varlıklar ve piyasaların yer aldığı ortamlar olarak tanımlanmaktadır. Finansal sistem; bankalar, sigorta şirketleri, sermaye piyasası kuruluşları, bankalar gibi unsurları bünyesinde barındırmaktadır. Sistemde aynı zamanda düzenleyici ve denetleyici kurumlar ile yasal düzenlemeler de yer almaktadır (Ceylan ve Korkmaz, 2017, s. 13-18). Gelirlerin giderlerden fazla olması durumunda tasarruf elde edilmektedir. Tasarruflar, finansal varlıklarda değerlendirilerek yatırım yapılmakta ve geleceğe yönelik fon transferi sağlanmaktadır. Finansal piyasalarda fon transferinin gerçekleşmesini sağlayan

ve sahibine farklı haklar veren varlıklara finansal araçlar ismi verilmektedir. Finansal varlıklar; alacak, ortaklık, sermaye kazancı gibi hakları mülkiyet sahibine kazandırmaktadır (Buğan, 2020, s. 14-15). Yatırım, farklı finansal varlıklar ile farklı olanaklarla değerlendirilmektedir. Bu olanaklar da arsa, kıymetli maden, döviz gibi varlıklar ile hisse senedi, tahvil, bono, mevduat gibi sermaye piyasası araçları şeklindedir (Okka, 2015, s 34-36). Piyasalara bakıldığında ise farklı sınıflandırmaların gerçekleştirildiği görölmektedir. Para piyasasında işlem gören menkul kıymetlerin vadeleri bir yıldan kısa; sermaye piyasalarında işlem gören finansal varlıkların vadeleri ise bir yıldan uzundur. Birincil piyasalarda ilk ihraç gerçekleşmekte, ikincil piyasalarda ise daha önce ihraç edilen varlıkların alım satımı yapılmaktadır. Organize ve organize olmayan piyasalar, standardize edilme ve kurumsallık derecesine göre ayrılmaktadır. Spot ve vadeli piyasalar arasındaki fark ise ödeme ve teslimin anında ya da gelecekte yapılmasıdır (Pamukçu, 1999).

Finansal sistemde önemli yere sahip olan bankalar, mevduat kabul etme ve kredi verme ile kanunda yer alan faaliyetleri gerçekleştiren finansal kurumlardır. Türkiye Bankalar Birliği tarafından yayımlanan faaliyet raporuna göre 2021 yılı Eylül ayında Türkiye’de faaliyet gösteren finansal kuruluşların aktif büyüklüğü içerisinde, bankaların %82’lik paya sahip olduğu ifade edilmektedir. Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu 2022 yılı Aralık ayı verilerine göre bankaların, 1.407.074 milyon TL özkaynak, 8.861.858 milyon TL mevduat, 7.580.668 milyon TL krediye sahip olduğu görölmektedir. Fon arz ve talep eden birimler arasında aracılık görevini üstlenen kurumlar, sistem için önem arz etmektedir. Bankaların gerçekleştirmiş olduğu faaliyetler; mevduat ve katılım fonu kabul etme, kredi verme, fon transferi sağlama, ödeme işlemlerini gerçekleştirme, saklama işlemleri sunma, kredi kartı, banka kartı, teminat mektubu verme, sermaye piyasası araçları alım satımına aracılık etme, teminat mektubu ile garanti verme, türev ürünlerin alım satımını sağlama, faktoring, forfaiting, leasing işlemlerini gerçekleştirme, sigorta işlemleri yapma ve Kurulca belirlenecek diğer faaliyetler şeklinde sıralanmaktadır.

Basel süreci, bankacılık sisteminin standart hale getirilmesi, risklere karşı dayanıklılığın artırılması, şoklara direnç sağlanması, denetimin sağlanması ve finansal kuruluşların işleyişinin düzenlenmesi amacıyla gerçekleştirilen uzlaşılardan oluşmaktadır. 1970’li yıllarda Bretton Woods sisteminin çöküşü, 1974 petrol krizi, 2008 Mortgage Krizi gibi gelişmeler, Basel uzlaşılarının gerçekleştirilmesinde etkili olmuştur. Uluslararası Takas Bankası bünyesinde 1974 yılında Basel Komitesi oluşturulmuştur. Komite, uzlaşılardan gerçekleştirilmesi ve standartların oluşumunda etkili olmuş; sermaye, risk,

denetim gibi alanlarda önemli kararlar almıştır. (Arslan, 2007, s. 50-51). Gerçekleştirilen Basel uzlaşmaları aşağıdaki gibidir.

- Basel I
- 1996 Düzenlemesi
- Basel II
- Basel III

Basel I, uluslararası bankacılık standartları oluşturulması, istikrarlı bir yapı kurulması ve şoklara dayanıklılığın sağlanması amaçları ile 1988 yılında gerçekleştirilmiştir. Meydana gelen krizler, daralmalar ve stres dönemleri, bankalar için standart oluşturulmasını zorunlu kılmış ve sürecin ilk adımını da Basel I uzlaşısı oluşturmuştur. Bankaların risk düzeyleri ve sermayeleri konusunda kararlar alınan uzlaşıda, “Cook Rasyosu” olarak adlandırılan sermaye yeterliliğinin tanımı yapılarak, sayısal olarak oranı verilmiştir. Bu oranın en az %8 olması gerekliliği belirtilmiştir. Ayrıca ülkelere göre ağırlıklar da belirlenerek, risk yönetimi sağlanmasına yönelik adımlar atılmıştır (Demirkol ve Aba, 2012, s. 256). Basel I kapsamında yer alan sermaye yeterlilik oranı Denklem 1’de mevcuttur.

$$\text{Sermaye Yeterlilik Oranı} = \frac{\text{Sermaye}}{\text{Risk Ağırlıklı Varlıklar}} \geq \%8 \quad (\text{Denklem 1})$$

Basel I uzlaşımın kredi riskine odaklanması ve piyasa risklerini göz ardı etmesi, uzlaşımın yetersiz kalmasına neden olmuştur. Bankaların risk yönetiminde ortaya çıkan bu eksikliğin giderilmesine yönelik, 1996 yılında düzenleme gerçekleştirilmiştir. 1996 düzenlemesi ile sermaye yeterlilik oranının paydasında yer alan risk ağırlıklı varlıklara piyasa riski de eklenmiştir. Böylelikle risk yönetimin daha doğru gerçekleştirilmesi sağlanmıştır. Ayrıca konsantrasyon riskine karşı da önlem alınmış ve oluşturulan standartların kapsamı genişletilmiştir (Altay, 2015, s. 138-139). 1996 düzenlemesi sonucu oluşan sermaye yeterlilik oranı Denklem 2’de mevcuttur.

$$\text{Sermaye Yeterlilik Oranı} = \frac{\text{Sermaye}}{\text{Kredi Riski + Piyasa Riski}} \geq \%8 \quad (\text{Denklem 2})$$

Bankacılıkta risk yönetimi, etkin standartların oluşturulması ve sürdürülebilirlik sağlanması amaçları ile 2004 yılında Basel II uzlaşısı gerçekleştirilmiştir. Basel II uzlaşısı, finans sektöründe güvenilirlik ve rekabet

eşitliğinin sağlanması amaçlarını da taşıyarak risk yönetimin anlayışını genişletmiştir. Basel II uzlaşısının gerçekleştirilmesinin gerekçeleri aşağıdaki gibidir (Köksal vd., 2020, s. 6).

- Risklerin bilinçli ve etkin şekilde yönetilmesi,
- Sermayenin yönetiminin sağlanması,
- Derecelendirmenin gerekliliğine ihtiyaç duyulması,
- Yeni ürün fiyatlamasına risk odaklı bakış açısı olması,
- Borç veren taraflara koruma sağlanması.

Basel II kapsamında gerçekleştirilen temel düzenlemeler incelendiğinde, üç yapısal blok olduğu görölmektedir. Bu yapısal bloklar; asgari sermaye yeterliliği, denetim ve gözetim, piyasa disiplini şeklindedir. Asgari sermaye yeterliliği kapsamında, sermaye yeterlilik oranında operasyonel risk dikkate alınmıştır. Denetim ve gözetim kapsamında inceleme ile değerlendirmelerin gerçekleştirilmesi; piyasa disiplini kapsamında da şeffaflık ve kamuya duyuruya yönelik kararlar bulunmaktadır (Erdoğan, 2014, s. 150-161). Basel II kapsamında oluşturulan sermaye yeterlilik oranı Denklem 3'te mevcuttur.

$$\text{Sermaye Yeterlilik Oranı} = \frac{\text{Sermaye}}{\text{Kredi Riski} + \text{Piyasa Riski} + \text{Operasyonel Risk}} \geq \%8 \quad (\text{Denklem 3})$$

Finans sektörü, yaşanan ekonomik ve finansal krizlerden etkilenmekte; bu krizlere karşı önlem olarak minimum olumsuzlukla süreç yönetimi gerçekleştirmektedir. Basel I süreci ile başlayan risk yönetimi ve standartlaşma süreci, 1996 düzenlemesi ve Basel II süreci ile devam etmiş fakat yeni tedbir ve kararların alınması, yetersizliklerin giderilmesi, krizlerin engellenmesi amaçlarıyla 2010 yılında Basel III uzlaşmaları gerçekleştirilmiştir. Basel III uzlaşmalarının gerçekleştirilmesinin nedenleri aşağıda sıralanmıştır (Gürel vd. 2016, s. 17-18).

- Olumsuz piyasa koşullarına karşı sermaye tamponlarının güçlendirilmesi,
- Banka sermayesinin kalitesinin artırılması,
- Basel II uzlaşmalarına destek amaçlı kaldıraç oranı uygulaması gerçekleştirilmesi,
- Asgari sermaye gereksinimindeki döngüsellik azaltılması ile karşılık ayrılması,

- Sermaye ve likidite düzenleme önerilerinin sunulması,
- Risk yönetimi yanında stres ortamlarına karşı bankaların dayanıklılığının artırılması.

Basel III kapsamında oluşturulan hedeflere ulaşılması için birtakım kararlar alınmıştır. Bu kararlar, bankaların dayanıklılığını artırma ve hedeflerine ulaşması için önem arz eden maddeler olarak kabul edilmektedir. Basel III kapsamında gerçekleştirilen düzenlemeler aşağıdaki gibidir (Altay, 2015, s. 145-146).

- ⇒ Daha nitelikli sermaye,
- ⇒ Niceliği arttırılmış sermaye,
- ⇒ Konjonktür dalgalanmalar ile sistematik riske dayanıklılık,
- ⇒ Risk bazlı olmayan kaldıraç oranı,
- ⇒ Likidite düzenlemeleri,
- ⇒ Karşı taraf riski yönetimi.

Basel süreçleri ve düzenlemeleri aldığı kararlar yönüyle, bankalar için standart oluşturulması, etkin risk yönetimi ve krizlere dayanıklılık açısından önem arz etmektedir. 2010 yılında gerçekleştirilen Basel III uzlaşısının ardından, Basel IV olarak adlandırılan Basel III revizyonları ile kredibilitiyi geri kazanma ve sermaye yeterlilik oranı konusunda düzenlemeler gerçekleştirmeye yönelik adımlar atılmıştır. 2017 yılında yayımlanan ve 2020 yılında revizyonu gerçekleştirilen Basel IV dokümanı ile de etkin risk yönetimi sağlanması amaçlanmaktadır (Köksal vd., 2020, s.19-20).

3.Bankacılıkta Sermaye Yeterliliği

Sermaye yeterlilik oranı; sermayenin kredi, piyasa ve operasyonel risk toplamına oranlanması ile elde edilen ve en az %8 olması ifade edilen risk yönetim ölçütüdür. Bankaların bu standart orana uyum göstermesi, risklerin tanımlanması ve değerlendirilmesi açısından önem arz etmektedir. Çalışmada, aktif büyüklüğü %1 ve üzerinde olan bankaların sermaye yeterlilik oranları incelenmiştir. Bankalara ait aktif büyüklükleri Tablo 1'de mevcuttur.

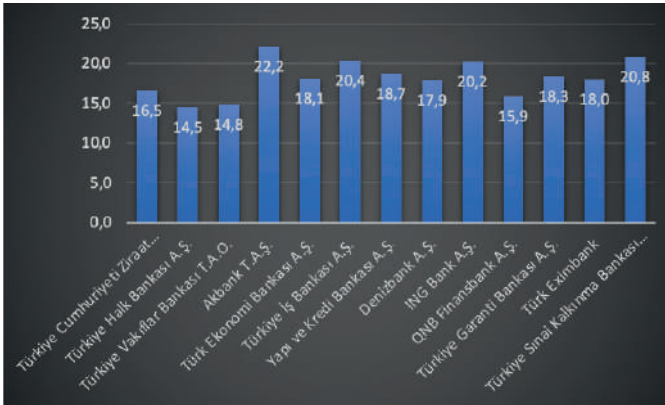
Tablo 1. Aktif Büyüklükleri (Sektör Payları)

BANKALAR	TOPLAM AKTİFLER (%)
Türkiye Cumhuriyeti Ziraat Bankası A.Ş.	16,1
Türkiye Vakıflar Bankası T.A.O.	11,9
Türkiye İş Bankası A.Ş.	10,9
Türkiye Halk Bankası A.Ş.	10,6
Türkiye Garanti Bankası A.Ş.	8,9
Yapı ve Kredi Bankası A.Ş.	8,7
Akbank T.A.Ş.	8,4
QNB Finansbank A.Ş.	4,4
Türk Eximbank	3,8
Denizbank A.Ş.	3,6
Türk Ekonomi Bankası A.Ş.	2,3
Türkiye Sınai Kalkınma Bankası A.Ş.	1,0
ING Bank A.Ş.	1,0

Kaynak: (TBB, 2023)

Türkiye Bankalar Birliği verilerine göre aktif büyüklükleri %1 ve üzeri olan bankaların 2021 yılına ait sermaye yeterlilik oranları, Grafik 1'de mevcuttur.

Grafik 1. 2021 Yılı Sermaye Yeterlilik Oranları

Kaynak: (TBB, 2023)

Bankalara ait 2021 yılı sermaye yeterlilik oranları Grafik 1’de mevcuttur. 2021 yılında bankalara ait sermaye yeterlilik oranlarının en az %14,5 ve en fazla da %22,2 olduğu gözlemlenmektedir. Aktif büyüklüğü %1 ve üzerinde olan bankaların, 2011-2021 yılları arası sermaye yeterlilik oranları Tablo 2’de yer almaktadır.

Tablo 2. Sermaye Yeterlilik Oranları

BANKALAR	2021	2020	2019	2018	2017	2016	2015	2014	2013	2012	2011
Türkiye Cumhuriyeti Ziraat Bankası A.Ş.	16,5	18,2	17,0	14,8	15,2	14,5	15,1	18,2	13,2	19,0	15,6
Türkiye Halk Bankası A.Ş.	14,5	15,2	14,3	13,8	14,2	13,1	13,8	13,6	13,9	16,2	14,3
Türkiye Vakıflar Bankası T.A.O.	14,8	16,4	16,6	17,0	15,5	14,2	14,5	14,0	13,7	16,1	13,4
Akbank T.A.Ş.	22,2	21,8	21,0	18,2	17,0	14,3	14,6	15,2	15,0	18,6	17,0
Türk Ekonomi Bankası A.Ş.	18,1	18,5	16,9	16,9	16,1	14,4	13,9	14,0	14,2	15,2	14,2
Türkiye İş Bankası A.Ş.	20,4	18,7	17,9	16,5	16,7	15,2	15,6	16,0	14,4	16,3	14,1
Yapı ve Kredi Bankası A.Ş.	18,7	18,2	17,8	16,1	14,5	14,2	13,8	15,0	16,0	16,3	14,7
Denizbank A.Ş.	17,9	18,7	17,7	19,5	19,5	17,5	16,1	14,1	12,8	14,6	15,6
ING Bank A.Ş.	20,2	25,1	26,8	21,7	19,9	17,7	15,8	14,4	12,6	14,3	14,2
QNB Finansbank A.Ş.	15,9	16,4	15,7	15,4	15,0	14,5	15,4	17,0	17,0	18,8	17,2
Türkiye Garanti Bankası A.Ş.	18,3	18,5	19,6	18,3	18,7	16,2	15,0	15,2	14,4	18,2	16,9
Türk Eximbank	18,0	20,0	19,1	18,7	13,6	13,4	18,9	24,1	26,2	25,1	95,9
Türkiye Sınai Kalkınma Bankası A.Ş.	20,8	19,4	17,8	16,2	17,0	14,3	14,9	18,1	18,2	20,4	19,1

Kaynak: (TBB, 2023)

Tablo 2’de, 2011-2021 yılları arası sermaye yeterlilik oranlarının yer aldığı görülmektedir. İlgili tarihler arasındaki veriler incelendiğinde, sermaye yeterlilik oranlarının tabloda yer alan yıllarda ve bankalarda %12’den büyük olduğu gözlemlenmektedir. Basel kriterleri çerçevesinde minimum %8 olması istenen orandan fazla bir tutara sahip olunması, risk yönetimi açısından önem arz etmektedir. Ayrıca iç kontrol sistemleri ile kredi riski, piyasa riski ve operasyonel riskin ayrı ayrı ele alınarak değerlendirilmesi de etkin yönetim anlayışı sağlamaktadır. Ulusal ve uluslararası anlamda risk yönetiminin etkin şekilde yapılması, verimlilik artışı sağlanması ve kaynakların doğru bir şekilde kullanımı; bankacılık sisteminin sürekliliği ile sürdürülebilirliği açısından oldukça önemli kabul edilmektedir.

SONUÇ

Finans, elde edilen gelirlerden, giderlerin düşülmesinden sonra kalan tutar ile tasarruf yapılarak yatırım kararı alınmasına ya da gelirlerin giderleri karşılayamaması durumunda en uygun finansman olanağının bulunmasına olanak sağlayan bilim dalıdır. Yatırım, finansman ve temettü kararları, finansal yönetimin alanını oluşturmaktadır. Finansal sistem, fon arz ve talep eden birimler ile kurumlar, varlıklar, piyasalar, yasal düzenlemeleri bünyesinde barındırmaktadır. Bireylerin, kurumların, devletlerin mali ihtiyaçları finansal piyasalarda karşılanmaktadır. Piyasalarda faaliyet gösteren ve fon arz ile talep eden birimler, finansal kurumlar aracılığıyla işlem gerçekleştirmektedir. Bankalar, mevduat kabul etme ve kredi verme fonksiyonları yanında farklı birtakım görevler de üstlenmektedir. Bu görevlerden biri de sermaye piyasası araçlarının alım satımıdır. Bunun yanında finansal sistemde gerçekleştirilen birçok işlemin de bankalar tarafından gerçekleştirildiği gözlemlenmektedir. Bu nedenle bankaların üstlendiği riskler de faaliyetlerin çeşitlenmesi nedeniyle artmaktadır.

Bankaların maruz kaldığı birtakım riskler bulunmaktadır. Riskler, meydana gelme olasılığı bulunan ve olumsuz sonuçlara neden olan durumlardır. Riskin yönetilmesi, sürdürülebilir yapının korunması açısından önem arz etmektedir. Etkili bir yönetim anlayışı, zararları en aza indirgeyerek geleceğe yönelik doğru kararlar alınmasını sağlayacaktır. Risk yönetimi; riskin tanımlanması, değerlendirilmesi, alternatif araçlar arasında seçim yapılması, alternatifin uygulanması ve kontrol aşamalarından oluşmaktadır. Bu aşamaların doğru şekilde uygulanması ile etkin bir risk yönetimi sağlanmaktadır. Risk türleri, farklı açılardan sınıflandırılabilir. Bu sınıflandırmalardan biri de sistematik ve sistematik olmayan risk şeklindedir. Sistematik riskler; piyasa, enflasyon, faiz oranı, kur riski gibi türlere ayrılmaktadır. Sistematik riskler, çeşitlendirme ya da başka bir yolla bertaraf edilemeyen fakat önlem alınarak

koruma sağlanan risk türlerindedir. Sistematik olmayan risk ise finansal, iş ve yönetim riskinden oluşmakta ve önlenebilir nitelikteki risklerdir.

Küresel anlamda meydana gelen krizler, oluşan daralmalar ve savaş, salgın, doğal afetler gibi olumsuz durumlar, risklerin etkin yönetilmesi gerekliliğini göstermiştir. Ulusal ve uluslararası kurumlar tarafından sürdürülebilirlik ilkesinin sağlanması amacıyla önlemler alınmış ve stratejiler geliştirilmiştir. Bankacılık sektöründe, 1970'li yıllardan itibaren stratejiler geliştirilmiş ve sistemin etkin şekilde yönetilmesi gerekliliği ortaya çıkmıştır. Basel uzlaşmaları olarak adlandırılan süreç ile bankalara; standart uygulamalar getirilmesi, risklerin etkin şekilde yönetilmesi, süreklilik ilkesinin sağlanması amaçlarıyla birtakım ilke ve kurallar belirlenmiştir. Sermaye yeterlilik oranı, Basel sürecinin en önemli çıktılarından biri olarak kabul edilmektedir. Sermaye yeterlilik oranı, sermayenin kredi, piyasa ve operasyonel risk ağırlıklı varlıklara oranlanması ile elde edilmektedir. Bu oranın minimum %8 olması gerekliliği uzlaşmalar sonucunda belirlenmiştir. Ayrıca sermaye, likidite, risk yönetimine yönelik kararlar da Basel uzlaşmalarında alınmıştır. Türk bankacılık sisteminde sermaye yeterlilik oranı incelendiğinde, 2011-2021 yılları arası en düşük oranın belirlenen hedef olan %12'den büyük olduğu görülmektedir. Bu durum, risk ağırlıklı varlıkların etkin yönetildiğini gösterir niteliktedir. Bankaların etkinlik, verimlilik ölçütleri yanında risk yönetimini de sağlaması sürdürülebilir ve finansal açıdan başarılı bir yapı oluşturmaktadır.

KAYNAKÇA

- Altay, E. (2015). *Bankacılıkta Risk – Piyasa Riski, Kredi Riski ve Operasyonel Riskin Ölçümü ve Yönetimi*. Derin Yayınları: İstanbul.
- Arslan, İ. (2007). Basel kriterleri ve Türk bankacılık sektörüne etkileri. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (18), 49-66. Retrieved from <https://dergipark.org.tr/en/pub/susbed/issue/61794/924155>
- Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu (2023). Temel Bankacılık Verileri. Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu (BDDK): <https://www.bddk.org.tr/> adresinden alındı
- Bankacılık Kanunu. (2005). Kanun. 5411 Sayılı Bankacılık Kanunu, Ankara, Türkiye: Resmi Gazete.
- Buğan, M.F. (2020). İslami Finansal Araçlar. (Ed.: Yıldırım D..Ç. ve Çevik E.İ.). Para Bankacılık ve Finansal Sistem. Bursa: Ekin Basım Yayın Dağıtım.
- Ceylan, A., & Korkmaz, T. (2017). *İşletmelerde Finansal Yönetim*. Bursa: Ekin Basım Yayın Dağıtım.
- Demirkol, Ö. F. & Aba, E. (2012). Basel II sermaye yeterliliği uzlaşısı süreci içinde gelen ek düzenlemeler seti: BASEL III kriterleri. *Niğde Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 5 (2), 253-265. Retrieved from <https://dergipark.org.tr/en/pub/niguiibfd/issue/19751/211408>
- Derici, O., Tüysüz, Z. & Sarı, A. (2007). Kurumsal risk yönetimi ve sayıştay uygulaması. *Sayıştay Dergisi*, (65), 151-172 .
- Emhan, A. (2009). Risk yönetim süreci ve risk yönetmekte kullanılan teknikler. *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 23 (3), 209-220. Retrieved from <https://dergipark.org.tr/tr/pub/atauniibd/issue/2672/35007>
- Erdoğan, A. (2014). Basel kriterlerinin bankacılık sektörüne etkisi ve Türkiye’de bankacılık sektörünün basel kriterlerine uyum süreci. *Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 16 (1), 141-182. Retrieved from <https://dergipark.org.tr/en/pub/trakyasobed/issue/30214/326154>
- Eriş, M.H. (2019). Bankacılık Sisteminde Etkinlik Açısından Düzenleme ve Denetleme. (Ed.: Tanınmış Yücememiş B. Ve Çinko L.). Finansal Piyasalar: Para ve Bankacılık. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Gürel, E., Bulgurcu Gürel, E. B. & Demir, N. (2016). Basel III kriterleri. *Bankacılık ve Sigortacılık Araştırmaları Dergisi*, 1 (3), 16-28. DOI: 10.1501/bsad_0000000012
- İçöz, A. (2020). Bankacılık ve Finansal Kurumlar Yönetimi. (Ed.: Yıldırım D..Ç. ve Çevik E.İ.). Para Bankacılık ve Finansal Sistem. Bursa: Ekin Basım Yayın Dağıtım.
- Korkmaz, T., & Ceylan, A. (2017). *Sermaye Piyasası ve Menkul Değer Analizi*. Bursa: Ekin Basım Yayın Dağıtım.

- Köksal, M. O., Babuşcu, Ş. & Hazar, A. (2020). Basel IV neleri değiştirecek? *Ekonomi ve Finansal Araştırmalar Dergisi*, 2 (1), 1-25. Retrieved from <https://dergipark.org.tr/tr/pub/jefr/issue/65938/1029341>
- Markowitz, H. (1952). Portfolio selection, *The Journal of Finance*, 7(1), 77- 91.
- Okka, O. (2015). *İşletme Finansmanı*. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Pamukçu, A. B. (1999). *Finans Yönetimi*. İstanbul: Der Yayınları.
- Türkiye Bankalar Birliği. (2023). Faaliyet Raporları (2021-2022). Türkiye Bankalar Birliği: <https://www.tbb.org.tr/tr/hakkimizda/kurumsal/hakkinda/faaliyet-raporlari/17> adresinden alındı
- Türkiye Bankalar Birliği. (2023). *Seçilmiş Rasyolar*. Türkiye Bankalar Birliği: <https://www.tbb.org.tr/tr/hakkimizda/kurumsal/hakkinda/faaliyet-raporlari/17> adresinden alındı
- Usta Ö., Demireli E. (2010). Risk bileşenleri analizi: İMKB’de bir uygulama. *Zonguldak Karaelmas Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 6 (12), 25 - 36.
- Veri Analiz Platformu (2023), VAP. Saklama Verileri. <https://www.vap.org.tr/yas-gruplari-bazinda-yatirimci-sayilari> adresinden alındı.